

LIBER III. LOGICAE

DE RATIOCINATIONE ET ARGUMENTATIONE.

P A R S I.

DE RATIOCINIO.

C A P U T I.

DE NOTIONE ET VARIETATE RATIOCINII.

§. I.

Quid ratiocinari?

Non tantum mens nostra res plurimas variasque percipit, nec convenientiam tantum idearum inter se perspicuens eas per adnatum conjungit, aut separat; verum mira ejus vis & sagacitas in eo se quam maxime manifestat, quod convenientiam & proportionem aut similitudinem quandam idearum ad-

vertens unam veritatem ex alia jam cognita deducit. Plurima enim, imo fere innumera dantur judicia, ex quibus deinde alia adhuc facili sequela fluunt. Quando igitur mens nostra supra alia judicia reflectens ex his alia cum eisdem connexa deducit, ratiocinari dicitur.

§. 2.

Natura & definitio ratiocinii.

Ex quo facile colligitur natura ratiocinii, quae in illatione unius ex alio ponenda est, cum ea in omnibus plane ratiociniis obveniat: siquid enim adfirmatur aut negatur ideo, quod id ipsum jam antea adfirmatum aut negatum fuerit, habetur ratiocinium; sed sic adfirmare, aut negare, quid est aliud, nisi unum ex alio inferre? a Cicerone dicitur *ratio, quae ex rebus perceptis ad id, quod non percipiebatur, inducit.*

§. 3.

Divisio ratiocinii.

Quod duobus modis contingere advertimus; vel enim ad unum iudicium antea habitum reflectentes aliud cum eodem connexum ex priori inferimus; vel duas ideas cum tertia quadam comparantes illas vel in tertia unitas, vel distinctas observamus, sicque easdem pariter uniendas aut distinguendas colligimus: primum ratiocinium inventivum, alterum vero demonstrativum dicere celebri Hollmanno placuit. Inter haec duo ratiocinii genera istud potissimum deprehendimus discrimen, quod in priore imprimis occurrat generale quoddam iudicium, ex quo deinde novum cum eodem

dem connexum infertur, sicque nova quasi veritas invenitur: in altero autem primo occurrunt duae ideae, quarum inter se convenientia aut disconvenientia non statim patet; quod non raro ob idearum obscuritatem contingit: comparantur hae duae ideae deinde cum tertia quadam, ubi igitur cum tertia quadam conveniunt, inter se quoque easdem convenientes esse infertur; ubi autem una a tertia distinguitur, una vero cum tertia convenit, inter se easdem distinctas esse, concluditur.

§. 4.

De ratiocinio affirmativo & negativo.

Si vero ideas quasdam cum tertia quadam conferamus, easque cum tertia convenire adverentes, illas pariter inter se convenire inferamus, hocce ratiocinii genus affirmativum est; sicut negativum contra, si una idea cum tertia illa conveniat, altera vero ab eadem tertia distinguatur, cum duas haece ideas, a se invicem distinctas esse, inferendum fit. Quare ratiocinium uti iudicium, in affirmativum & negativum merito est dividendum.

§. 5.

De ratiocinio certo & probabili.

Ratiocinando itaque iudicium unum ex aliis inferimus: cum vero iudicia illa, ex quibus deinde alia inferri possunt, non semper certa sint & evidenter, sed saepius probabilia tantum, ea pariter, quae ex hisce sequuntur, probabilia tantum sunt, & cum quadam formidine de opposito conjuncta; imo non raro ipsa etiam connexio, quae conclu-

tionem inter & praecedentia judicia datur, non certa, sed probabilis tantum est, hinc non inepte rationationem in certam & probabilem dividi posse puto. Ratiocinatio certa est; ubi & praecedentia judicia, ex quibus deinde conclusum sequitur, certa sunt & evidentiæ, & certa pariter datur inter praemissa judicia, & id, quod concluditur, connexio: ratiocinatio probabilis autem habetur, ubi vel praecedentium judiciorum aliquod probabile tantum est, vel non evidens datur praecedentia inter & id, quod infertur, connexio.

§. 6.

Quaedam corollaria.

Ex his, quae dicta sunt, sequentia fluunt corollaria.

I. Ratiocinatio in aliquo convenit cum iudicio (ur vocant) immediato, in aliquo ab eodem differt: convenit in hoc, quod aequè ac iudicium duas ideas inter se jungat, aut a se invicem separet, unde ejusdem est cum iudicio naturae: differt in hoc a iudicio, quod in ratiocinatione fiat reflexio quaedam ad praecedentia judicia aut comparatio idearum per admutum combinatorum cum alia quadam idea, quod non semper occurrit in iudicio. P. Udalricus Weis omne quidem iudicium ratiocinatum esse dicit, eoquod nullum absque ratione fiat; verum nobis id haud videtur: dantur enim quaedam ideae, quarum connexio per se & absque comparatione cum tertia patet.

II. Ex his porro facile solvitur quaestio, an ratiocinatio sit simplex mentis actus? si enim solum admutum spectare lubet, qui ex aliis infertur, in
hoc

hoc sane nulla reperitur compositio, uti patet ex illis, quae de iudicio dicta sunt; si vero ad illationem attendere lubet, quae absque praecedentibus iudiciis adesse nequaquam potest, ratiocinationem quid compositum dicere, non prohibuero. Interim requiruntur aequae ad iudicium praeviae quaedam ideae, quae tamen iudicium non constituunt; ita pariter licet illationem necessario praecedant alia iudicia, illa tamen tantum requisita, non constitutiva ratiocinationis dicenda esse, videntur.

CAPUT II.

DE PRINCIPIIS RATIOCINII.

§. I.

Principia Ratiocinii adfirmativi.

Ut rite unam veritatem ex alia inferamus, varia statuuntur & dantur principia, quae tamen plerumque magis ratiocinia demonstrativa, quam inventiva dirigunt; dividuntur autem haec principia communiter in metaphysica & logica. Metaphysica dicuntur ea, quae ab identitate aut distinctione rerum petuntur: cum de hisce agat metaphysica. Logica autem ea adpellantur, quae ad extensionem aut comprehensionem idearum, de quibus logica tractat, spectant.

Ratiocinium in adfirmativum & negativum dividi posse, jam supra diximus, alia autem pariter principia ratiocinium adfirmativum, alia negativum dirigunt. Principium metaphysicum pro ra-